

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 339.15.054.22

Куцик П. О.,

к.е.н., проф., ректор, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Вірт М. Я.,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ЗА 2009-2016 РОКИ

Анотація. У статті проаналізовано фінансові результати діяльності торговельних підприємств в Україні за 2009-2016 роки. Досліджено динаміку фінансових результатів до оподаткування та визначено фактори та відзначено особливості, що вплинули на їх зміну. Розглянуто зміну досліджуваного показника та структуру торговельних підприємств з розподілом на великі, середні та малі та за видами економічної діяльності "оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів". Проаналізовано динаміку прибутку та зміну рентабельності операційної діяльності підприємств торгівлі. Доведено, що актуальним на сьогодні завданням є розробка та реалізація обґрунтованого методичного інструментарію комплексної інтегральної оцінки фінансових результатів діяльності підприємств торгівлі з урахуванням етапів руху цих ресурсів та зміни в процесі їхнього формування, розміщення та використання на торговельному підприємстві.

Ключові слова: фінансові результати до оподаткування, чистий прибуток, рентабельність операційної діяльності підприємств торгівлі.

Kutsyk P. O.,

Ph.D., Professor, Rector, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Virt M. Ya.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

EVALUATION OF FINANCIAL RESULTS OF THE TRADE ENTERPRISES IN UKRAINE FOR 2009-2016 YEARS

Abstract. The article analyzes the financial results of trade enterprises activity in Ukraine for 2009-2016. The dynamics of financial results before taxation is investigated and the factors and features that influenced their change are determined. The change of the researched indicator and the structure of trade enterprises with distribution into large, medium and small and by types of economic activity "wholesale and retail trade; repair of automobiles and motorcycles". The dynamics of profit and change of profitability of operating activity of trade enterprises are analyzed. It is proved that the actual task of the present day is to develop and implement a sound methodical tool for a comprehensive integrated assessment of the financial performance of trading enterprises, taking into account the stages of the movement of these resources and changes in the process of their formation, placement and use in the trading enterprise.

Key words: financial results before taxation, net profit, profitability of operational activity of trade enterprises.

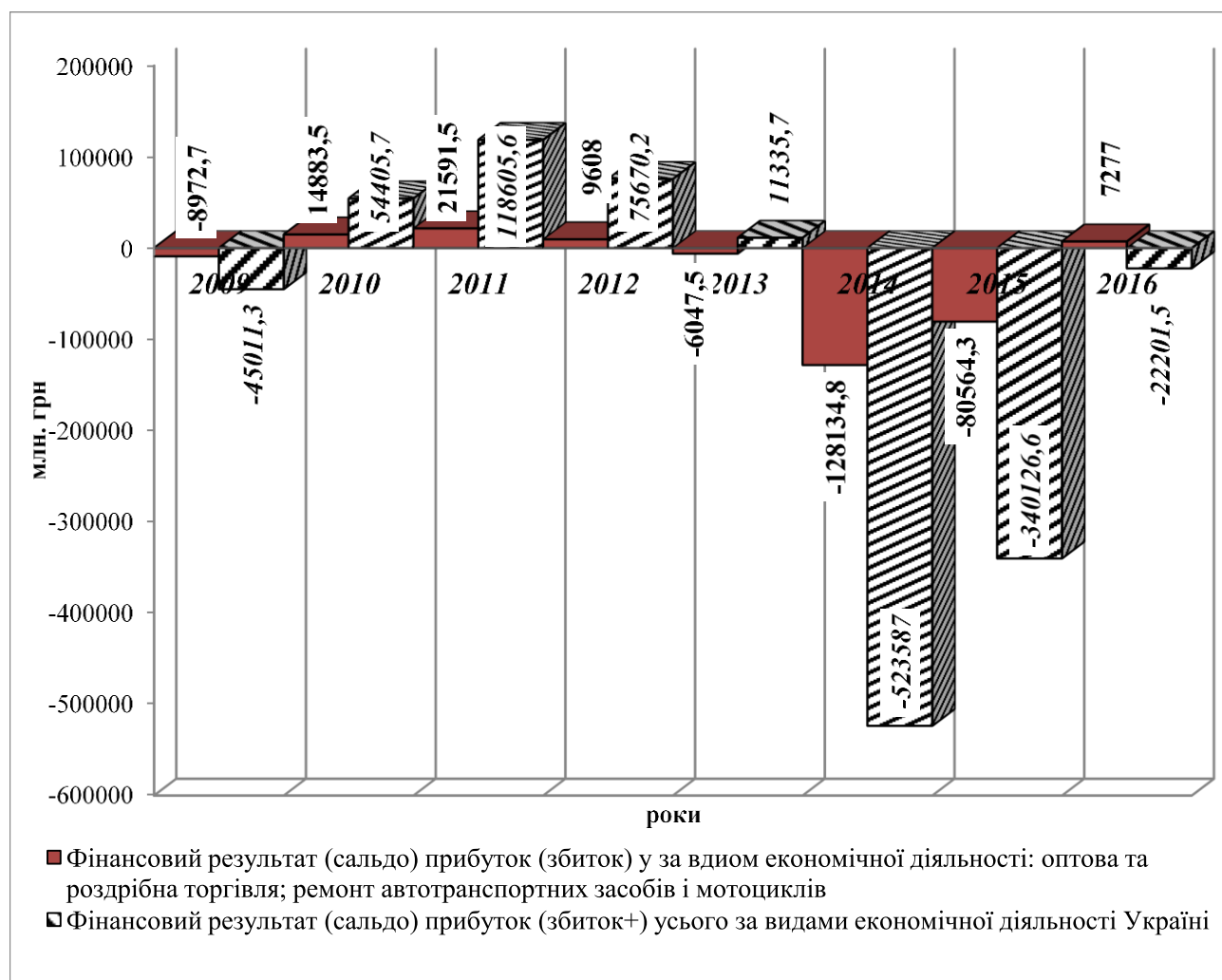
Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від торговельних підприємств активних дій з підвищення ефективності їх діяльності. Питання отримання позитивних результатів діяльності торговельного підприємства в ринкових умовах господарювання займає центральне місце в конкурентній боротьбі за споживача, який обирає більш якісні, надійні, сучасні, технологічні товари чи послуги за адекватною ціною, чим створює можливість стабільного існування торговельного підприємства.

Цільовою настановою функціонування торговельного підприємства та метою комерційної діяльності господарюючого суб'єкта є отримання прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження діяльності результатів діяльності торговельних підприємств вивчали

вітчизняні та зарубіжні вчені: Т. І. Батракова [1], О. П. Близнюк [2], Н. Г. Міценко, І. П. Міщук [4], М. В. Чорна [5], Л. М. Янчева, Г. Г. Лисак, О. А. Круглова [6] та автори статей [7, 8, 9]. Проте в економічній літературі недостатньо дослідженими залишаються питання оцінки фінансових результатів підприємств торгівлі як цілісної системи, що підпорядкована фінансовій стратегії діяльності та розвитку торговельного підприємства.

Постановка завдання. Відповідно до обраного напрямку дослідження поставлено завдання здійснити комплексну оцінку фінансових результатів діяльності торговельних підприємств України за 2009-2016 роки за допомогою обґрунтованої системи показників на основі даних Державної служби статистики [3] за видом економічної діяльності: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів.

* За 2014-2016 роки без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Рис. 1. Зміна фінансових результатів до оподаткування підприємств торгівлі порівняно з підприємствами за видами економічної діяльності за 2009-2016 роки

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фінансові результати торговельних підприємств за період 2009-2016 рр. погіршилися, хоча протягом 2010-2012 рр. підприємства торгівлі отримали позитивний фінансовий результат. Водночас за роками відзначено зменшення його величини. З 2013-2015 р. діяльність торговельних підприємств була збитковою (рис. 1). Проте у 2016 році підприємствами торгівлі отримано прибутку у сумі 7,3 млрд, хоча загалом за підприємствами національної економіки у цьому році отримано збитку у сумі 22,2 млрд грн. Якщо у 2009 році під час фінансової кризи збитки підприємств торгівлі становили 8,9 млрд грн, то у 2014 році - 128 млрд грн або зросли у 14 разів.

Динаміка фінансових результатів загалом за підприємствами національної економіки та торговельної галузі мала односпрямований характер, а саме: діагностовано зменшення прибутку в період 2010-2013 рр. і збиток, з 2013 р. і до 2017 року.

Водночас відзначено особливості зміни фінансових результатів за групами підприємств. За прибутковими підприємствами на рівні національної економіки відзначено зростання, а за торговельними підприємствами – зменшення фінансових результатів. Щодо збиткових підприємств, то за загальною тенденцією до зростання збитку на підприємствах торгівлі відзначено більш низькі темпи зростання цього показника порівняно з підприємствами національної економіки.

Аналіз складу торговельних підприємств за характером фінансових результатів свідчить про зростання частки прибуткових підприємств з 63,7% у 2009 р. до 75,8% у 2016 р., що є позитивним у розвитку торговельної галузі (рис. 3). Проте це не компенсувало негативний вплив на фінансові результати торговельних підприємств інших чинників. У підсумку зроблено висновок, що зниження фінансових результатів за підприємствами торговельної галузі зумовлено як зниженням прибутку за групою

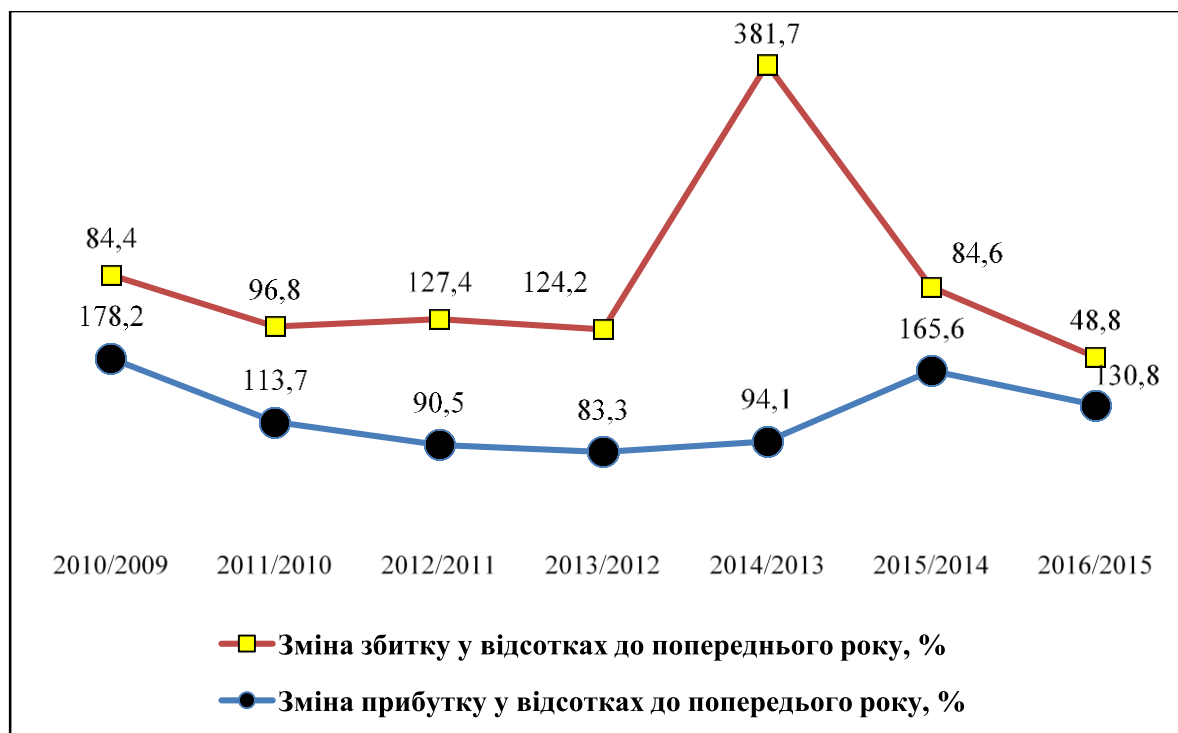

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств торгівлі за 2009-2016 роки у відсотках до попереднього періоду, %

Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств торгівлі за 2009-2016 роки у відсотках до попереднього періоду відображена на рисунку 2. Як видно з рисунку, найвищі темпи зростання прибутку відбулись у 2010 році (темпер становив 78,2%) та у 2015 році (темпер становив - 65,6%). Щодо збитку підприємств торгівлі, то критичним виявився 2014 рік, коли збиток зріс у 3,8 рази у порівнянні з 2013 роком. Позитивною є динаміка збитку за 2015-2016 роки, коли відбулося зменшення наполовину (51,2%).

прибуткових, так і зростанням збитку за групою збиткових підприємств.

Щодо фінансових результатів до оподаткування підприємств, основним видом економічної діяльності яких є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів з розподілом на великі, середні, малі підприємства у 2016 році, прибуток у розмірі 8,7 млрд грн забезпечили середні підприємства торгівлі, а загалом по Україні – великі підприємства - 61,22 млрд грн (табл. 1).

Рис. 3. Структура підприємств торгівлі за фінансовими результатами до оподаткування за 2009–2016 рр.

Таблиця 1

Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі підприємства у 2016 році*

Код за КВЕД-2010	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Усього в Україні	69887,8	73,4	443012,1	26,6	373124,3
по великих підприємствах	61222,7	65,8	158665,9	34,2	97443,2
по середніх підприємствах	32816,5	76,1	177033,7	23,9	144217,2
по малих підприємствах	-24151,4	73,3	107312,5	26,7	131463,9
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	7277	75,8	74418,1	24,2	67141,1
по великих підприємствах	2902,1	69	15389,3	31	12487,2
по середніх підприємствах	8696,1	80	33344,7	20	24648,6
по малих підприємствах	-4321,2	75,6	25684,1	24,4	30005,3
у тому числі по мікропідприємствах	-8600,2	74,7	9941,5	25,3	18541,7

* Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

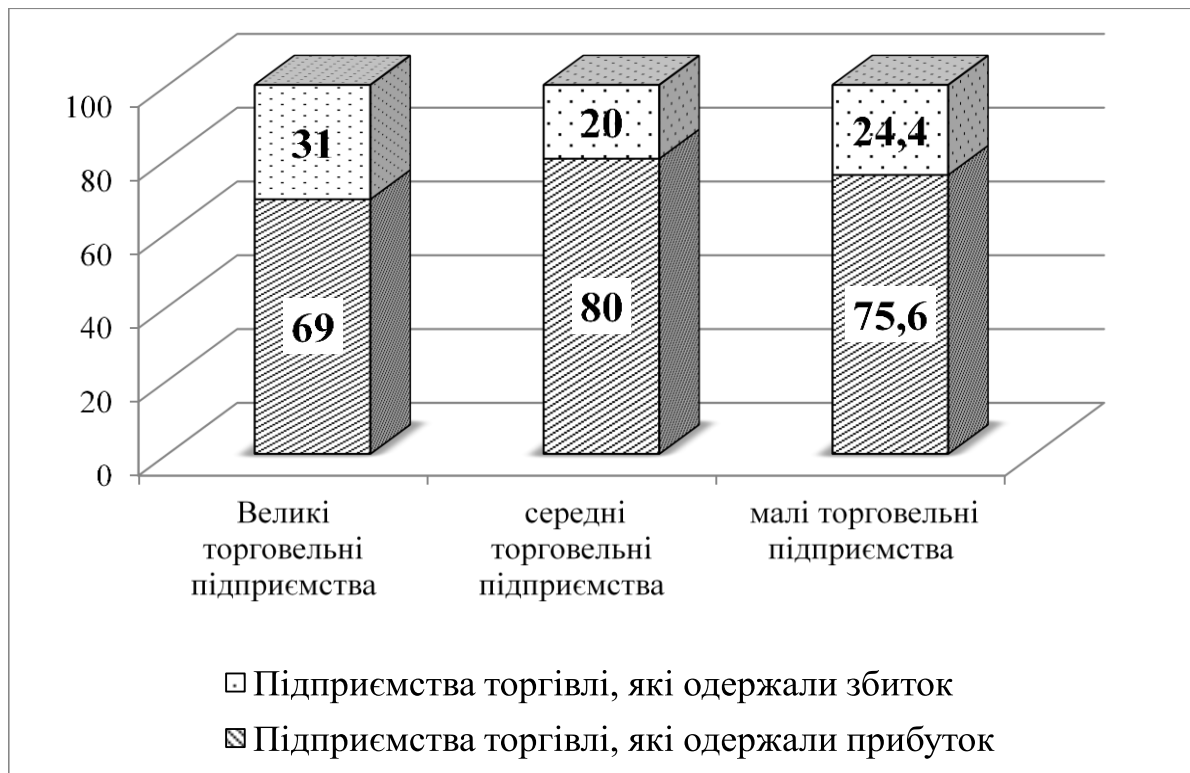

Рис. 4. Структура підприємств торгівлі за фінансовими результатами до оподаткування діяльності з розподілом на великі, середні, малі підприємства у 2016 році

З рисунку 4 зрозуміло, що саме частка середніх торговельних підприємств у розмірі 80% і забезпечила отримання загального позитивного фінансового результату діяльності підприємств торгівлі.

Порівняння фінансових результатів діяльності оптової та роздрібною торгівлі дозволяє зробити висновок про більш успішне функціонування підприємств оптової торгівлі. За досліджуваній період абсолютна величина фінансових результатів за підприємствами оптової торгівлі була здебільшого позитивною, збиток відзначений лише в 2013-2015 рр. Водночас для підприємств роздрібною торгівлі період 2010-2015 рр. був збитковим. До того ж, збиток за підприємствами роздрібною торгівлі за роками зростав (табл. 2). Щодо чинників, які вплинули на динаміку фінансових результатів за видами торгівлі, слід відзначити, що збитковість торговельних підприємств, які функціонують у сегменті реалізації автотранспортних засобів і мотоциклів, зумовлена зростанням кількості збиткових господарюючих суб'єктів і збитку за ними. Щодо підприємств оптової та роздрібною торгівлі, то збиток за ними впродовж 2013-2015 рр. зумовлений як збільшенням збитку за групою збиткових підприємств, так і зниженням прибутку за групою прибуткових господарюючих суб'єктів.

Зменшення абсолютного розміру фінансового результату за видами економічної діяльності вплинуло на величину чистого прибутку. За досліджуваній період збиток підприємств торгівлі скоротився на 85,8%, з 34 млрд грн у 2008 році до 4,81 млрд грн у 2016 році (табл. 3). У 2010 році підприємствами торгівлі було отримано прибутку в сумі 7,5 млрд грн, але вже за 2010-2012 роки чистий прибуток загалом за підприємствами торгівлі скоротився у 36 рази, а саме: з 7,5 млрд грн у 2010 р. до 210,6 млн грн у 2012 р.

Причина цих негативних тенденцій та сама, що й за показником фінансових результатів до оподаткування, а саме: зростання абсолютного розміру збитку за групою збиткових та зменшення прибутку за групою прибуткових підприємств торгівлі.

Як видно з рисунку 6, критичним періодом у зміні збитку на підприємствах торгівлі є 2013-2014 роки, коли збиток за досліджуваними підприємствами зріс у 3,7 рази. Також необхідно відмітити зменшення збитку на 50,41% у 2016 році у порівнянні з 2015 роком.

Щодо прибутку підприємств, то він зростав максимально у 2010 році порівняно з 2009 роком на 73,9% та у 2015 році порівняно з 2014 роком на 73,1%.

Таблиця 2

Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності “Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів та мотоциклів” за 2010-2015 рр.*

Період	Темп змін фінансового результату за підприємствами, %		Темп змін фінансових результатів (у %) за підприємствами, які одержали	
	прибуток	збиток	прибуток	збиток
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотransпортних засобів і мотоциклів				
2010	100	—	100	100
2011/2010	145,1	—	113,7	96,8
2012/2011	44,5	—	90,5	127,4
2013/2012	—	—	83,3	124,2
2014/2013	—	2118,8	94,1	381,7
2015/2014	—	62,9	165,6	84,6
2015/2010	—	—	133,4	495
У т.ч. оптова та роздрібна торгівля автотransпортними засобами та мотоциклами, їх ремонт				
2010	100	—	100	100
2011/2010	282,9	—	153,8	98,7
2012/2011	72,9	—	91,3	113,8
2013/2012	—	—	84	179,3
2014/2013	—	1655,3	116	369,4
2015/2014	—	23	162,3	59,6
2015/2010	—	—	222,1	443,3
оптова торгівля, крім торгівлі автотransпортними засобами та мотоциклами				
2010	100	—	100	100
2011/2010	141,3	—	113,4	92,4
2012/2011	52,8	—	88	128,4
2013/2012	—	—	79,6	126,7
2014/2013	—	4168,7	96,7	404,9
2015/2014	—	70,8	148,4	88,1
2015/2010	—	—	114	536,5
роздрібна торгівля, крім торгівлі автотransпортними засобами та мотоциклами				
2010	—	100	100	100
2011/2010	—	166	97,5	112,5
2012/2011	—	157	113,4	127,5
2013/2012	—	99,6	109,8	105,7
2014/2013	—	677,4	75,4	301,1
2015/2014	—	41,5	274,5	77,9
2015/2010	—	728,9	251,2	355,8

* Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 3

Динаміка чистого прибутку за підприємствами торгівлі порівняно з підприємствами за видами економічної діяльності за 2008-2016 рр.*

Період	Фінансовий результат (сальдо), млн грн		Підприємства, які одержали			
			прибуток		збиток	
	прибуток	збиток	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн
Усього оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів						
2008	–	34093,2	64	20744,4	36	54837,6
2009	–	13903,7	62,3	19533	37,7	33436,7
2010	7547,4	–	60,3	36072,4	39,7	28525
2011	12070,8	–	64,6	40357,5	35,4	28286,7
2012	210,6	–	64	35498,4	36	35287,8
2013	–	13248,5	65,9	29721,2	34,1	42969,7
2014	–	133219,4	65,6	27825,7	34,4	161045,1
2015	–	88161	75,7	48155	24,3	136316
2016	–	4841,8	75,4	62762,9	24,6	67604,7
У відсотках до попереднього року, %						
2008	–	100	–	100	–	100
2009/2008	–	40,8	–	94,2	–	60,9
2010/2009	100	–	–	173,9	–	85,31
2011/2010	159,9	–	–	111,9	–	99,2
2012/2011	1,7	–	–	88	–	124,8
2013/2012	–	–	–	83,7	–	121,8
2014/2013	–	1005,5	–	93,6	–	374,8
2015/2014	–	66,2	–	173,1	–	84,6
2016/2015	–	5,5	–	130,3	–	49,59
2016/2008	–	14,2	–	302,6	–	123,28

* Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

У 2013-2016 рр. діяльність торговельних підприємств була збитковою (рис. 5).

Основним доходом, що формував прибуток підприємств торгівлі у 2016 році, був чистий дохід

від реалізації продукції та чисті зароблені страхові премії, які становили 94%, а загалом по підприємствам України за видами економічної діяльності становили 88%, що відображено на рис. 7.

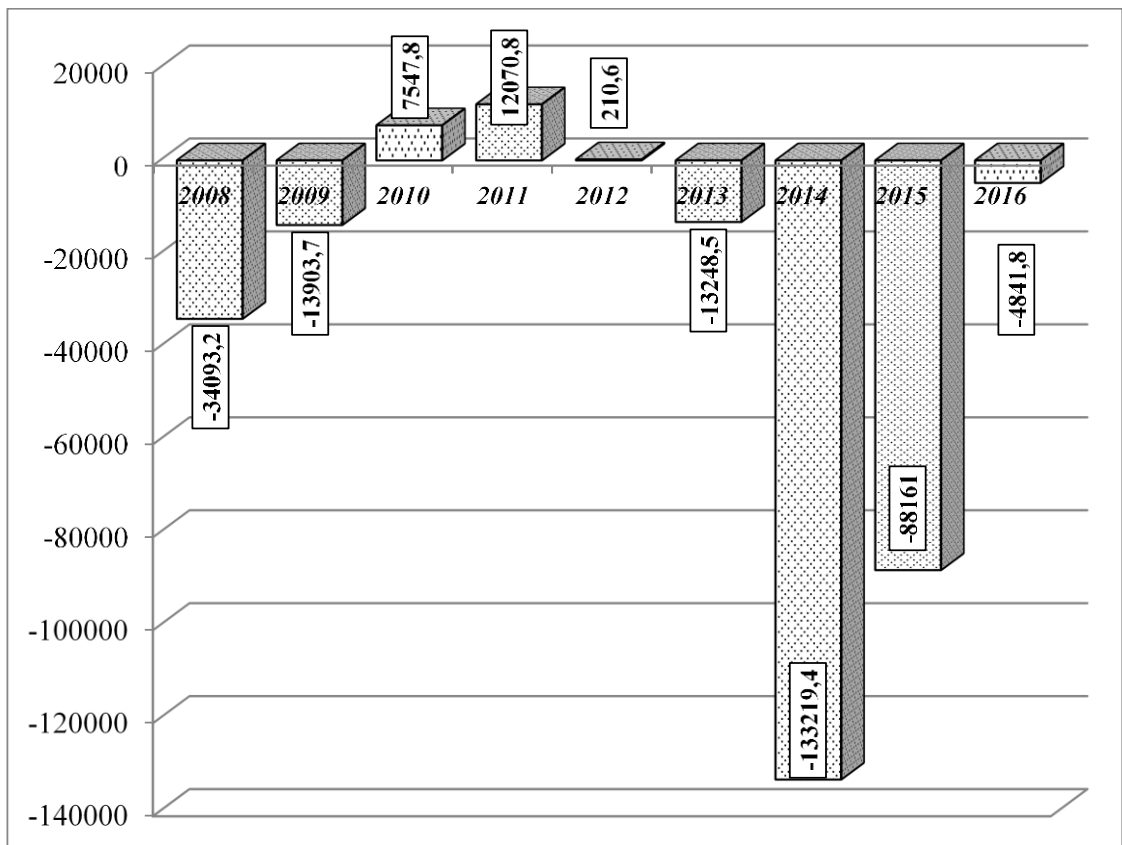

Рис. 5. Зміна прибутку (збитку) підприємств торгівлі за 2008-2016 роки

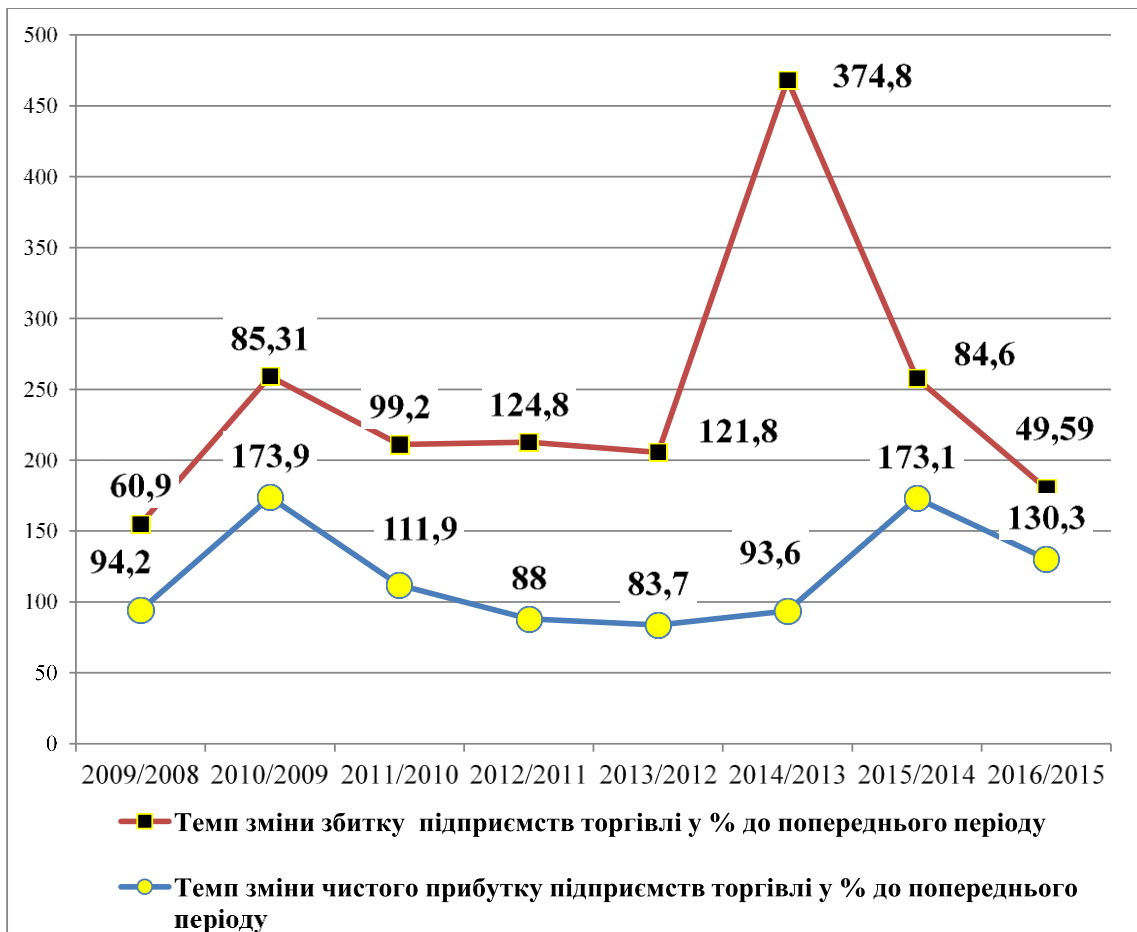
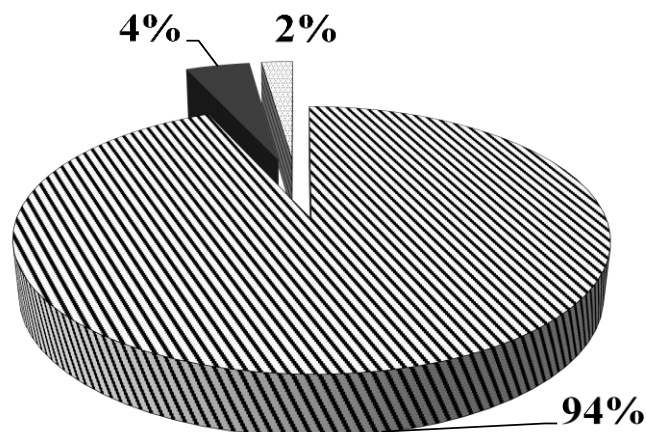

Рис. 6. Динаміка чистого прибутку (збитку) на підприємствах торгівлі у % до попереднього періоду за 2009-2016 роки

Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів

- Чистий дохід від реалізації продукції та чисті зароблені страхові премії
- Інші операційні доходи
- Інші доходи

Усього по Україні

- Чистий дохід від реалізації продукції та чисті зароблені страхові премії
- Інші операційні доходи
- Інші доходи

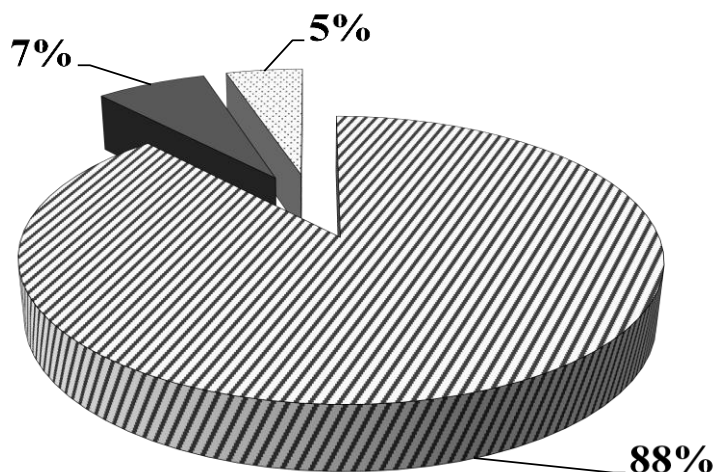

Рис. 7. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств торгівлі та загалом підприємств за видами економічної діяльності у 2016 році

Висновки і пропозиції подальших досліджень у даному напрямі. Загалом статистичні дані свідчать про позитивні тенденції щодо фінансових результатів діяльності підприємств торгівлі за досліджуваній період. Проте сучасна теорія і практика управління вимагає створення нових, ефективних науково-методичних підходів до оцінки ефективності управління всіма напрямками

діяльності фінансово-господарської діяльності, зокрема формуванням та використанням їх фінансових ресурсів, на основі системності та комплексності прийняття і реалізації управлінських рішень.

У даному контексті актуальним на сьогодні завданням є розробка та реалізація обґрунтованого

методичного інструментарію комплексної інтегральної оцінки фінансових результатів діяльності підприємств торгівлі з урахуванням етапів руху цих ресурсів та зміни в процесі формування, розміщення та використання на торговельному підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батракова Т. І. Управління ефективністю діяльності підприємства – запорука його успішного функціонування [Текст] / Т. І. Батракова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; [редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін.]. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Т. 19. – № 2. – С. 13-19.
2. Близнюк О. П. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємствах роздрібною торгівлі України / О. П. Близнюк, А. П. Горпинченко // Проблеми економіки. – 2014. – №3. – С. 208-219.
3. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Міценко Н. Г. Ефективність і результативність діяльності торговельного підприємства: оцінка і планування / Н. Г. Міценко, І. П. Міщук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.8. – С. 260-268.
5. Чорна М. В. Методичний підхід до оцінки рівня ефективності підприємницької діяльності роздрібною торгівлі / М. В. Чорна // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2017. – Т. 22. – Вип. 3 (56). – С. 112-118.
6. Янчева Л. М. Теоретико-практичні аспекти управління комерційною діяльністю : монографія / Л. М. Янчева, Г. Г. Лисак, О. А. Круглова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1585/1/Monografia_Lisak.pdf.
7. Семеруль Л. В. Ефективність управління фінансовими результатами торговельних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / Л. В. Семерунь. - Донецьк : Вид-во ДонНУЕТ, 2011. – 20 с.
8. Фецович Т. Р. Формування фінансових результатів підприємств / Т. Р. Фецович // Вісник ЛКА : зб. наук. праць. – Сер. Економічна. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – Вип. 35. – С. 405-409.

9. Данильченко В. О. Вплив внутрішніх факторів на ефективність фінансово-економічної діяльності підприємств оптової торгівлі / В. О. Данильченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...

REFERENCES

1. Batrakova, T. I. (2015), Upravlinnia efektyvnosti diial'nosti pidpriemstva – zaporuka joho uspishnoho funktsionuvannia [Tekst], *Ekonomichnyj analiz* : zb. nauk. prats' / Ternopil's'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet; redkol.: V. A. Derij (holov. red.) ta in., Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu “Ekonomichna dumka”, Ternopil', T. 19, № 2, s. 13-19.
2. Blyzniuk, O. P. and Horpynchenko, A. P. (2014), Otsinka efektyvnosti upravlinnia finansovymy resursamy na pidpriemstvakh rozdribnoi torhivli Ukrainy, *Problemy ekonomiky*, №3, s. 208-219.
3. Derzhavna sluzhba statystyky, available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Mitsenko, N. H. and Mischuk, I. P. (2012), Efektyvnist' i rezul'tatyvnist' diial'nosti torhovel'noho pidpriemstva: otsinka i planuvannia, *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vyp. 22.8, s. 260-268.
5. Chorna, M. V. (2017), Metodichnyj pidkhid do otsinky rivnia efektyvnosti pidpriemnyts'koi diial'nosti rozdribnoi torhivli, *Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova*, T. 22, vyp. 3 (56), s. 112-118.
6. Yancheva, L. M. Lysak, H. H. and Kruhlova, O. A. Teoretyko-praktychni aspekty upravlinnia komertsijnoi diial'nistiu, available at : elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1585/1/Monografia_Lisak.pdf.
7. Semerul', L. V. (2011), Efektyvnist' upravlinnia finansovymy rezul'tatamy torhovel'nykh pidpriemstv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 “Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy”, Vyd-vo DonNUET, Donetsk, 20 s.
8. Fetsovykh, T. R. (2011), Formuvannia finansovykh rezul'tativ pidpriemstv, *Visnyk LKA* : zb. nauk. prats'. Ser. Ekonomichna. Vyd-vo LKA, L'viv, vyp. 35, s. 405-409.
9. Danyl'chenko, V. O. Vplyv vnutrishnikh faktoriv na efektyvnist' finansovo-ekonomichnoi diial'nosti pidpriemstv optovoi torhivli, available at : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...